

Skuggnätverk

Hur konflikter kompliceras och freden påverkas

Abstract

Det finns många faktorer som påverkar hur svårlöst en konflikt är. Vi undersöker en av dem, nämligen skuggnätverken, genom att titta på kausalsambandet mellan skuggnätverk och staters olika uppbyggnadsprocesser. Begreppet skuggnätverk är en adaptation av Nordstroms ”shadows” – det vill säga ekonomiska och politiska länkar som på både lokal och internationell nivå rör sig utanför de statliga direktiven. Genom att studera skuggnätverkens utbredning i fyra afrikanska länder: Sydafrika, Kongo, Angola och Sierra Leone, ser vi de effekter som de har haft på de ekonomiska, politiska och sociala områdena i respektive länder. Vi förklarar hur man med hjälp av skuggorna kan förstå varför det är svårt att lösa konflikter samt varför det är svårt att bygga en stabil fred även efter en konflikts slut. Vårt resultat visar att skuggorna är komplexa på grund av att de är ett så pass stort nätverk och vi rekommenderar sätt att försöka nysta upp dem i framtiden.

Nyckelord: Skuggnätverk, Konfliktlösning, Fredsbyggande, Afrika, Shadows

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	1
1.2	Teori.....	2
1.2.1	Nordstrom.....	2
1.2.2	Val av teori.....	3
1.3	Metod och material.....	4
1.3.1	Empiri.....	4
2	Analys av aktörer.....	6
2.1	Ekonomiska faktorer.....	6
2.2	Politiska faktorer.....	6
2.3	Sociala faktorer.....	7
3	Påverkan på processer.....	8
3.1	Konfliktlösning.....	8
3.1.1	Skuggnätverkens ekonomiska påverkan.....	8
3.1.2	Skuggnätverkens politiska påverkan.....	10
3.1.3	Skuggnätverkens sociala påverkan.....	10
3.2	Fredsbyggande.....	11
3.2.1	Sydafrika.....	12
3.2.2	Angola.....	12
3.2.3	Kongo och Sierra Leone.....	13
4	Avslutning.....	15
4.1	Rekommendationer.....	15
5	Referenser.....	17

1 Inledning

Inomstatliga och mellanstatliga konflikter är svårlösliga och det finns många faktorer som påverkar både konfliktlösningen och fredsuppbyggandet negativt. Vi har i denna uppsats valt att lägga fokus på de så kallade skuggnätverken, så som vi definierar dem. Med detta vill vi säga att det resultat vi kommer fram till är endast en av många förklaringsmodeller och att det finns andra sätt att analysera ifall en annan faktor hade satts i fokus.

Intresset för skuggnätverken har vuxit genom att när man läser eller talar om dem kan det ibland vara svårt att både definiera dem samt att säga vad det är som de direkt gör. Teoribildningen är också relativt ny vilket gör det spännande att ge sig ut på okända marker och våga vara nytänkande.

Något som också har vikt och som har väckt vårt intresse är hur pass omfattande skuggnätverken är. De arbetar inte endast i stater som är på väg att falla utan kan finnas betydligt närmre än så. Till exempel har vi i Sverige både trafficking och narkotikahandel. Även om vi inte kallar dem för skuggnätverk här så är liknande aktiviteter med handel av gods och tjänster kärnan i det vi har valt att kalla för skuggnätverk i Afrika.

1.1 Syfte och frågeställning

Med vår uppsats vill vi undersöka hur skuggnätverk påverkar statsuppbyggnadsprocessen i olika stater i Afrika. I detta fall har vi valt att rikta in oss på slutskedet av krig och konflikter samt upprättandet av en stabil fred. Vi kommer senare att gå in på hur man lättare ser skuggnätverk arbeta i krigszoner, men vi har också valt att granska hur situationen ser ut efteråt varpå det är typiskt för skuggnätverk att hålla sig kvar i regioner där de väl har etablerat sig för att sedan utöka sin verksamhet. De har en förmåga att vara seglivade så länge det finns resurser att ta vara på, befolkning att utnyttja och en elit som tjänar på det. Frågorna vi ställer oss är som följer:

*Kan man med hjälp av skuggorna förstå varför det är svårt att lösa konflikter?
Kan man med hjälp av skuggorna förstå varför det är svårt att bygga en stabil fred även efter konfliktens slut?*

Vi vill förstå och förklara hur och varför nätverken upprätthålls och sedan se detta som en motverkan till upprättandet av en stabil stat.

1.2 Teori

Vi har främst valt att studera ett kausalsamband, det vill säga orsak och verkan. Det tillvägagångssätt vi har använt oss av för att knyta samman teori och empiri är deduktion. Deduktion går ut på att man härleder fram en slutsats, exempelvis ”a och b leder till c”.

Vi kommer att se på kausalsambandet varför X leder till Y, mellan skuggnätverken och uppbyggnadsprocesserna i olika stater. Vi vill med hjälp av skuggnätverken förklara varför det är så svårt att lösa konflikter och varför är det svårt att bygga en stabil fred i ett land som präglas av dem.

Vi ställer upp X som representerar skuggnätverken. Dessa nätverk kan sedan brytas ned i flera underkategorier i form av olika aktörer, som till exempel militärer, politiker och företag som kan vara både lokala och internationella med legala och kriminella aktiviteter. Y representerar de faktorer som blir påverkade av deras gärningar. I vårt fall kommer vi att undersöka de ekonomiska, politiska och sociala områdena.

Det finns flera faktorer som påverkar fredsprocessen. I detta fall har vi valt att se närmre på hur skuggnätverken drar ned utvecklingen av fred, bland annat genom att utnyttja människor, exploatera naturresurser och göra diverse affärer som bara tar hänsyn till dem själva och endast gynnar eliten.

1.2.1 Nordstrom

Definitionen av de så kallade ”skuggnätverken” som vi använder oss av kommer från Carolyn Nordstroms definition av likställda ”shadows”. De är transnationella ekonomiska och politiska länkar som verkar utanför de formella och statliga direktiven (Nordstrom, 2004, s. 106). Det behöver alltså inte endast vara individer utan hela grupper som interagerar med varandra för att få så mycket makt och kapital som möjligt. De syns tydligast i krigszoner eftersom allt annat runtomkring har blivit nedbrutet och systemet som staten är uppbyggt på har kanske nästintill slutat fungera. I dessa fall är det då inte svårt att förstå hur de informella nätverken kan ha mer makt än en del av världens stater. De går in och tar över utrymmet från den svaga staten då de inte behöver vara bundna av rättssystemet eller andra institutioners normer utan har helt andra tillvägagångssätt för att få som de vill.

Skuggnätverken kan dock inte definieras endast som kriminella eftersom allt de gör består inte av kriminella aktioner. De kan ha både legala och semilegala aktiviteter. De gör vad de än tjänar på sedan om det råkar vara legalt eller kriminellt gör ingen skillnad. Till exempel kan en legal tobaksaffär vara en front för en illegal handel med vapen. De hanterar både gods så väl som tjänster och deras förmåga till handling sträcker sig långt över det lokala ända upp till internationell nivå och över både språkliga och etniska gränser. Och för att utöka spektret än mer kan vi se att även om själva kriget är avslutat betyder inte det att

deras verksamhet är borta. Den bara syns mindre, som en skugga bakom regeringen och på så sätt kan de agera både före, under och efter krig.

Det är viktigt att komma ihåg att skuggnätverken är informella, det behöver inte betyda att de är oformella eller småskaliga. De har också sin organisering, hierarki och sina regler.

När vi ska se hur skuggnätverken påverkar fredsuppbyggnaden har vi främst delat in dem i aktörer, politiska och ekonomiska på olika nivåer och med olika grad av laglig verksamhet. De politiska aktörerna ser till att ha positioner varifrån de kan påverka och utöva makt och kan även ha egna arméer och ha hand om ekonomin där transnationella företag kan ingå.

1.2.2 Val av teori

Anledningen till att vi valt att fokusera på skuggorna och skuggnätverken är för att det är ett intressant forskningsområde som borde uppmärksammas mer. Att det inte belyses mer beror förmodligen på att det är så pass svårt att få information om det som är informellt. Det vill säga det som inte syns på pappret utan som är svårt att analysera då det inte finns någon statistik eller något handfast att ta på. Det som döljer sig bakom kulisserna så att säga.

Vi har valt att vidareutveckla Nordstroms teori om skuggor och göra den mer anpassningsbar till det som vi väljer att studera. Det finns vissa skillnader i sättet vi behandlar teorin, varav den främsta skillnaden förmodligen är valet av teoriformulering. Nordstrom väljer att förklara skuggorna bakom de nätverk som finns, men vill inte kategorisera dem som skuggnätverk. Vi anser däremot att skuggnätverk passar bra in som begrepp på det som vi vill beskriva och förklara, och har således valt att använda det som vår teoriformulering.

Andra termer som kan användas i detta sammanhang är ”nya krig” och ”lågintensiva konflikter” (Kaldor, 1999, s. 10), men de beskriver mer gerillakrig och terrorism. Vi har valt termen ”skuggnätverk”, då skuggnätverk kan vara en del av så mycket annat än endast ”lågintensiva konflikter”. Vi har finfördelat det och ser skuggnätverken som något som kan finnas överallt, bara i mindre eller större skala beroende på statens styrka och närvaron av konflikt.

Inom vår definition av skuggnätverk finns det saker som vi inte valt att lägga fokus på och således exkluderas dessa. Vi har till exempel inte valt att titta närmre på huruvida FN och andra fredsmedlande organ kan ha ett finger med i skuggspelet. Vi har inte heller tagit upp situationer om uppstår när NGO: er handlar efter egen agenda och inte i första hand går in för att hjälpa, vilket även det kan ses som ett exempel på informella skuggor. Anledningen till att vi inte valt att titta på dessa aspekter är för att de inte har utrymme i den riktning vi valt att föra vår uppsats, men det betyder inte att vi inte är medvetna om att det kanske finns skuggnätverk även där.

1.3 Metod och material

Då den tidigare forskningen i det fält som vi har valt inte har kommit så långt är vårt mål att göra ett tillägg och lyfta fram att mycket av det som händer i konfliktdrabbade länder kan vi inte se. Vi vill driva ett teoriutvecklande argument där vi försöker utveckla teorin om skuggnätverk samt visa vilket omfattande begrepp detta är.

Det material vi har valt att använda oss av är sekundärmaterial, vilket innebär att vi har ett teoretiskt drivet argument som vi skall illustrera med hjälp av flera empiriska fall. De empiriska fall vi har valt är de fyra afrikanska länderna Angola, Kongo, Sierra Leone och Sydafrika.

Till sist ska det nämnas att en del av det material vi har är skrivet av antropologer som i många fall har varit i de länder de skriver om och har upplevt skuggnätverkens konsekvenser. Det är en fängslande läsning och de skriver mycket personligt, vilket med sannolikhet också kommer att synas i vårt arbete då det både gör läsandet mer intressant och att det kan vara svårt att komma ifrån prägel.

1.3.1 Empiri

Den tidigare forskning som har gjorts inom området kan i vissa fall inte ses som helt fullständig. Nu när vi ska göra ett tillägg till teorin har vi fyra empiriska fall och ett antal mindre exempel som endast tas upp för att illustrera teorin och belysa vad vi vill få fram. Vi anpassar teorin något eftersom vi alltså vill utveckla teorin och inte pröva den. Då skuggnätverken består av olika underkategorier kan det därför vara bra att se på olika fall för att förstå hur det hänger ihop.

Vi har valt att lägga fokus på fyra afrikanska länder: Kongo, Sydafrika, Sierra Leone och Angola. Kongo har vi valt för att där sker en massiv exploatering av naturresurser. Detta bland annat genom att andra länder har kvar soldater i olika områden trots att där inte finns någon aktiv militär konflikt. De är inte där för att Kongo är ett hot utan för att de ska kunna ta hand om och övervaka handeln av råvaror som till exempel koltan, med förklaringen att de ”stödjer” den kongolesiska staten med förstärkning samt skyddar de egna gränserna. Vi har här även exempel på hur multinationella företag utför liknande handlingar.

I Sydafrika vill vi illustrera hur en massiv korruption hindrar fredsbyggandet. Även när fredsprocessen har satts igång blir skuggnätverken kvar och är alltså inte knutna till aktiva konflikter. Korruptionen består i att det hela tiden är samma personer, alternativt en elitgrupp, som behåller den reella makten i landet. De genomgår rättegångar utan konsekvenser och har all möjlighet att stanna kvar i toppen. Istället kan de bara byta område, som till exempel från narkotika till trafficking, och fortsätta utnyttjandet av befolkningen.

Sierra Leone är ett exempel på hur diamantsmuggling och den informella ekonomin som skuggnätverken styr är så innäslat vid makten och landets ekonomi att skulle de försvinna kommer hela staten att rasa. I Angola ser vi

återigen hur den informella ekonomin är det som landet bygger på med oljehandel av transnationella oljeföretag, exploatering av naturresurser och en splittring mellan olika minoritetsgrupper.

De länder vi har valt att lägga fokus på har alla en del av skuggnätverken djupt inrotade i det styrande systemet. De är alla illustrativa i hur många olika sätt som nätverken kan arbeta på.

2 Analys av aktörer

När vi använder oss av termen skuggnätverk menar vi de nätverk som består av en liten kärna av politiska och militära eliter, samt affärsmän och rebelledare. De kan ha nyckelpositioner i regeringen eller i maktavande rebellgrupper.

Skuggnätverken verkar både på den legala, semilegala och illegala nivån och rör sig både lokalt och internationellt. Med länkar runtomkring stater och formella institutioner, som Nordstrom skriver i sin bok:

This isn't a study of individual people operating in the shadows, but a story of the vast networks of people who move goods and services worldwide – networks that broker power comparable to, and in many cases greater than, the power of some of the world's states (2004, s. 106-107).

2.1 Ekonomiska faktorer

De ekonomiska aspekterna av skuggnätverken är väldigt utbredda. Det brukar uppskattas att ungefär 20 % av världens finansiella kapitalkonton är placerade i oreglerade banker och är en del av den informella ekonomin, varav en stor procentandel kommer från kriminella aktiviteter som vapensmuggling, droghandel, människosmuggling och prostitution (Nordstrom, 2000, s. 37). Världsekonomin är beroende av den informella ekonomin så till den graden att den skulle sönderfalla och bli kaosartad ifall de transnationella industrierna skulle kollapsa (Nordstrom, 2000, s. 38). I länder som Kenya, Peru och Ryssland beräknas det att mer än hälften av befolkningen arbetar i den informella sektorn, och således bidrar till en ackumulation av det ekonomiska skuggnätverket (Nordstrom, 2000, s. 37).

De aktörer som är involverade i det ekonomiska skuggnätverket befinner sig följaktligen både på lokal och på internationell nivå i en sammankoppling av legala och illegala handlingar.

2.2 Politiska faktorer

Hand i hand med de ekonomiska aspekter som skuggnätverken för med sig är de politiska aspekterna. I jakten på ekonomisk vinning hamnar den legitima och legala delen av politiken lätt i skymundan, något som kan exemplifieras med apartheid regimen i Sydafrika eller nazisternas framväxt i Tyskland under andra

världskriget. Ett flertal av länderna i Afrika har, delvis till följd av kolonialismen, tampats med korrupta regimer som fört in illegala och kriminella handlingar i politiken (Reno, 2000, s. 3).

Ett sätt att kontrollera skuggnätverken inom politiken är via diskriminering. En stats produktiva resurser, polis, armé och rättssystem garanteras att tillhöra och styras av eliten i staten ifall dessa genom diskriminering ser till att politiska nyckelpositioner samt de mest avlönade arbetena går till deras specifika grupp (Panić, 2005, s. 8). På den internationella nivån har transnationella företag en roll att spela i skuggnätverket, då de på grund av ekonomiskt intresse kan välja att ha ett finger med i den lokala politiken och det är här gränserna mellan legal och illegal verksamhet ofta föreligger. Ett exempel på detta är handeln av naturresurser ibland annat Kongo DRC, där transnationella företags intresse styr vilken elitgrupp som tjänar mest och således mest möjlighet till makt (Cuvelier – Raeymaekers, 2002, s. 7).

2.3 Sociala faktorer

På grund av de ekonomiska och de politiska faktorernas utbredning är de sociala aspekterna av skuggnätverken ofta också utbredda. Först och främst är det sällan som den ekonomiska välfärd som etableras via skuggnätverk faktiskt når ut till själva befolkningen. Den når främst de som verkar på internationell nivå och sedan på lokal nivå når den militären, politiken samt olika rebellgrupper (Panić, 2005, s. 7). Detta resulterar i att skuggnätverken leder till fattigdom för en stor del av världens befolkning, och ifrån detta kan det härledas att instabil politik leder till instabila institutioner vilka i sin tur kan orsaka bland annat arbetslöshet och låga utbildningsmöjligheter.

Utöver att orsaka fattigdom, arbetslöshet och låga utbildningsmöjligheter leder skuggnätverken för en ökad diskriminering av kvinnor. Detta beror främst på grund av den massiva utbredning som prostitution och människosmuggling (human trafficking) som har i världen idag (Nordstrom, 2004, s. 108).

3 Påverkan på processer

I vår frågeställning har vi tagit upp konfliktlösning och fredsbyggande som de två processer vi ska se närmre på. Detta ska vi göra genom att se hur skuggnätverken påverkar dessa verksamheter och vad kan man säga om det. Mycket av det som kommer att tas upp är konsekvenser av vad nätverken gör, vad agerandet påverkar och hur det sedan påverkar konfliktlösningen. Alltså måste man se sambanden och hur allt är länkat ihop. Hur en sak sätter en annan i gungning och hur andra faktorer kan ge en snöbollseffekt.

Inte kan man tro att tillgången till diamanter kan förstöra ens ekonomi, men det kan det och det ska ni få läsa om nu.

3.1 Konfliktlösning

3.1.1 Skuggnätverkens ekonomiska påverkan

För att förstå att det är svårt att lösa konflikter i ett land som har väl utvecklade skuggnätverk får man börja med att ha förståelse för att dessa stater har en komplicerad ekonomi och ett rörigt politiskt system. Skuggnätverken har medlen för att skapa världsekonomier och politiska strategier men också förmågan att förbli osynliga för analys (Nordstrom, 2000, s. 35). De använder sig av allt från vapensystem till basala varor, mediciner och tjänster för att underhålla och upprätthålla konflikter. För att komma över detta betalar de med diamanter, droger, guld, koltan och andra värdefulla metaller, arbetare, trafficking och timmer som allt har tagit sig ut konfliktområdena och in i världsmarknaden. Den största delen av denna byteshandel tar plats utanför det formella statssystemet tack vare skuggnätverken (Nordstrom, 2000, s. 36). Detta är i stora drag ett exempel på hur den informella ekonomin fungerar och att abrupt ta bort den kan göra att ett helt lands ekonomi rasar, samt även de omkringliggande staternas då de ofta är hårt sammankopplade.

En av de stora ekonomiska aspekterna som kan kopplas till förvärrandet av ett flertal konflikter är tillgången till naturresurser. Det är främst här som nätverk döljer sig, bakom handeln av framförallt olja, diamanter och malmen koltan (Ross, 2003, s. 337). Olja har en förmåga att öka sannolikheten för konflikt precis som diamanter. Droger sätter å andra sidan inte igång en konflikt men inblandningen av dem kan förlänga durationen av konflikten samt göra den än mer komplicerad med det nät av kontakter och det beroende som skapas. Inte

minst ekonomin som ligger bakom förlänger konflikten då det är en verksamhet med stor omsättning (Ross, 2003, s. 345). Många afrikanska stater har stora tillgångar till råvaror, men de har inte teknologin att utnyttja dem, förädla dem och göra dem till färdiga produkter. Det är här som skuggnätverken tar över och utnyttjar sina länkar och resurser till egen fördel. Utvinningen av dessa naturresurser sträcker sig över ett antal aktörer, allt ifrån lokal utvinning via illegala medel till internationell försäljning via legala transnationella företag (Ross, 2003 s. 343).

I många länder, bland annat Sierra Leone, skulle till exempel förekomsten av diamanter vara en bra grund att stå på för att kunna utforma sin nationella ekonomi. Den har ett stabilt värde på världsmarknaden och kan utvinnas med en relativ lätthet av arbetare utan specifik utbildning. Dock kan en tillgång som diamanter ses som ett ”dubbeleggat” svärd (Maconachie & Binns, 2007, s. 113). Då råvaran är både värdefull och lätt att utvinna är det svårt för en stat att kontrollera utvinningen och legitimera försäljningen. Statens förmåga att dra nytta av varan och sprida omsättningen till befolkningen går miste och återigen växer den informella ekonomin. Handeln med diamanter i Sierra Leone har även öppnat dörrar för annan kriminell verksamhet som till exempel handel med droger och vapen (Rogers, 2006, s. 268).

En fattig stat kan till en början se exploateringen av naturresurser som något positivt då de med hjälp av utländska företags investeringar inges hopp om att de skall få en starkare ekonomi och kunna lösa landets konflikter. Men sedan kan man inse hur ekonomin förstörs och hur samhällets pengar försvinner ner i fickan på privatpersoner. Inkomster i form av skatt har lotsats bort från statskassan och nästan helt försvunnit. Detta gör att allt som samhället behöver, som till exempel vattenrengöringsverk, elproduktion, varutransporter och upprätthållandet av sjukhus och vägar till slut faller samman (S/2002/1146 Final report, 2002, s. 6, 17). I till exempel Kongo kan banker inte längre erbjuda kredit till industrin då kapitalet kollapsar vilket tvingar lokala företag att stänga (S/2002/1146 Final report, 2002, s. 13). På så sätt kan statens system kollapsa och den informella ekonomin får övertaget.

Om vi fortsätter att se på konflikten i Kongo, är den inte är i fullt krig. Men det finns fortfarande kriminella grupper med länkar till Rwandas, Ugandas och Zimbabwes arméer kvar. De är nu där för att ta vara på råvaror som guld, diamanter och koltan. Ta över landmarker, boskap och skatter samt tvinga fram arbetskraft. Detta istället för att försvara sitt territorium och sina gränser som de egentligen inte ens behöver göra längre. Även om militären drar sig tillbaka är skuggnätverken så väl etablerade att de aldrig frivilligt skulle ge sig av (S/2002/1146 Final report, 2002, s. 5, 15-16).

Hela den ekonomiska situationen i sig tenderar att dra till sig våld och konflikter då den endast gynnar en mindre elit av människor medan större delen av befolkningen går i nöd. Detta på grund av att det är många led inkopplade i handeln av naturresurser varav flertalet är illegala (Panić, 2005, s. 7). Det i sin tur resulterar i ökad aggressivitet inom landet. Nya rebellgrupper och motståndsrörelser föds ur desperation vilka har en framstående benägenhet att visa dess existens genom våld. Ungdomar ser ingen annan utväg än att gå med i till

exempel rebellgrupper eftersom de inte har något annat sätt att få mat och sjukvård på. Genom gruppen får de i alla fall vapen och en uniform så att de kan stjäla vad de behöver från andra (S/2002/1146 Final report, 2002, s. 16, 23). Konfliktlösningen blir avtrubbad då det hela tiden genereras nya konflikter.

3.1.2 Skuggnätverkens politiska påverkan

Den politiska eliten i skuggnätverken befinner sig i toppen och styr, alternativt har de nyckelpositioner i regeringen som de kan kanalisera igenom. De har ofta den reella makten där de har inflytande om inte rakt av bestämmanderätt. De gynnar endast den egna minoriteten och så länge de tjänar på det kommer de att finnas kvar. De kommer inte att stoppa konflikter då det är kaoset de tjänar mest på. Egentligen är en av de grundläggande stommarna som en regering har att åstadkomma är att kunna skydda sin befolkning från kaos och upplösning (Reno, 2000, s. 445). Men i denna situation kan de varken göra det, eller låta någon annan ta över rollen eftersom de då kan resa sig som opposition mot dem.

I fallet Kenya har man till och med kunnat se presidenten uppmuntra till våld mellan oppositionerna för att sedan själv kunna agera som fredsmäklare (Reno, 2000, s. 443). Eftersom skuggnätverken dessutom inte vill ha någon social reformation eller ökad tillväxt ser de till att slå ut så många opponenter som möjligt för att behålla makten. Politisk förvirring och en stagnerande ekonomi är typiskt för skuggnätverkens handhavande. När de inte ens behöver få folkets stöd eftersom de trycker ner allt motstånd har de fria tyglar att agera som de vill. Över 80 % av befolkningen i Kenya tror att regeringen medvetet har skapat en etnisk konflikt för att splittra oppositionen (Reno, 2000, s. 443-444).

I Kongo drar den korrupta regeringen inte bara ner på samhällsbudgeten utan de höjer även skatten i landet med förklaringen att kriget (konflikten) kostar så mycket. Dock är de flesta officerare och soldater obetalda och måste försörja sig själva. Detta gör de genom att vända sina vapen mot befolkningen och förgripa sig på invånare, stjäla och förstöra för dem som de egentligen är där för att skydda. Regeringen gör knappt något alls för att stoppa dem så när de då varken ger något till samhället eller soldaterna får de max intäkter åt sig själva och klarar sig alltså på att ljuga för befolkningen (S/2002/1146 Final report, 2002, s. 13). Bland annat har den katolska kyrkan i den östra delen av Kongo försökt att sprida ljus över den stöld, dödande, tortyr, utpressning och våldtäkt som faktiskt begås, med gensvar att själva bli hotade om döden (S/2002/1146 Final report, 2002, s. 18). Det här är typexempel på hur skuggnätverk arbetar och hur de upprepade gånger med vilje förhalar konfliktlösningen eftersom de vinner på det.

3.1.3 Skuggnätverkens sociala påverkan

Kongo är ett land som präglas av att vara kontrollerat av olika aktörer. Långvariga väpnade konflikter mellan de olika områdena har frambringat en väldig omplacering och förflyttning av människor. Jordbruket har nästan blivit helt

förstört efter att trupper har härjat över fälten och det som odlas eller föds fram som boskap blir nästan garanterat stulet. Land har även blivit helt övergett då människor har flytt från sina hem (S/2002/1146 Final report, 2002, s. 18). Massiva flyktingströmmar på grund av skuggnätverkens härjande håller tillbaka konfliktlösningen. Dels i det land som tar emot flyktingarna och på så sätt sprider konflikten, som i fallen Liberia och Sierra Leone. Dels försvinner arbetskraft och därmed chansen att ha en fungerande stat. Den hårda sociala miljön leder till att kvinnor tas som gisslan, misshandlas och utnyttjas och barn tvingas arbeta i gruvor och ställa upp som soldater. Detta har i sin tur lett till än större konflikter då även lokala rörelser bildas för att ha någon form av självförsvar (S/2002/1146 Final report, 2002, s. 18-19). Massvis av vapen är i omlopp och det slutar inte då regeringen tjänar på det och skuggnätverken är så djupt rotade i hela samhället.

Till sist ska en av de värsta konsekvenserna tas upp, nämligen att dödligheten ökar, främst hos små barn. Endast ett fåtal dör på grund av våld, resten dör för att de insjuknar i malaria, dysenteri, kolera med mera. Detta är sjukdomar som är sammankopplade med undernäring och medicinsk frånvaro eftersom sjukdomarna är behandlingsbara. Spridningen är en konsekvens av att regeringen ibland annat Kongo negligerar landets behov av rent vatten och väljer att lägga pengar i egna privata intressen (S/2002/1146 Final report, 2002, s. 13-14). Återigen ser vi hur missgynnad befolkningen är och hur lätt det kan vara att piska upp stämningen och bilda en opposition. Så länge det är någon som helt lämnas utanför, utan tillgångar att ens ta hand om sig själv, kan man räkna med att konflikten kommer att fortsätta. Alltså agerar skuggnätverken på ett ypperligt vis, sett från deras egen sida, i att behålla allt för sig själva och se till att alltså hålla grupper missnöjda. På så sätt försvårar de all sorts konfliktlösning och kan behålla sitt imperium.

3.2 Fredsbyggande

Något som visat sig uppenbart över åren är att en stat inte uppnår en stabil fred bara för att ett fredligt läge har nåtts, utan vägen dit är en komplicerad process. En av de saker som bidrar till att det är svårt att bygga en stabil fred efter konfliktens slut är skuggnätverken. Skuggnätverken hämmar utvecklingen av fred genom att negativt påverka de ekonomiska, politiska samt sociala aspekterna av fredsbyggandeprocessen.

När en ny stat skall byggas upp och dess ekonomi skall komma på fötter igen är det vanligt att göra detta kring samma system som rådde under och innan konflikten. Handel i form av både import och export fortsätter att vandra utanför det statliga systemet via samma lokala och internationella kanaler som alltid, och de som får störst del av denna ekonomiska vinst är samma personer som fortsätter att besitta enorm politisk makt. (Nordstrom, 2000, s. 36) Fyra länder som fått uppleva olika aspekter av detta är Sydafrika, Angola, Kongo (DRC) och Sierra Leone.

3.2.1 Sydafrika

Sydafrika kan nämnas som ett exempel på en stat som byggs upp med den gamla konfliktens skuggnätverk och korrupta maktpersoner kvar i bilden. Efter att ett stabilt läge hade nåtts i Sydafrika i början av 1990-talet framkom det att det inte var möjligt att totalt störta den gamla apartheid militärregimen, och detta ledde till upprättandet av the Truth and Reconciliation Commission rättegångarna, TRC (Sieff – Vinjamuri Wright, 1999, s. 3). Rättegångarna i Sydafrika som tog plats under senare halvan av 1990-talet hade som mål att få fram sanningen och ta reda på vilka som bar skuld till den konflikt som utspelats, och riktade således inte in sig på att utdela konsekvenser för dessa handlingar (Nordstrom, 2004, s. 146). Att sanningen kom ut ansågs redan som ett straff i sig, och med hjälp av sanningen kunde man sträva efter att uppnå en förändring av systemet (Nordstrom, 2004, s. 147).

Det kan argumenteras huruvida ett blottande av sanningen öppnar vägen för en förändring av systemet eller inte. Under de sydafrikanska rättegångarna framkom att apartheid regimen varit en del av de många skuggnätverk som finns runtom i världen. Publika företag var kopplade till kriminella aktiviteter som förskingring och politisk diskriminering, delar av rättsväsendet var rasistiska i sina domar och säkerhetssektorn utförde allt från mord, tortyr och förfalskning till att med hjälp av drog- och naturresurshandel tillförskaffa sig vapen och varor. (Nordstrom, 2004, s. 148) Dessa kriminella aktiviteter var en del av systemet och även om sanningen kom fram med hjälp av TRC rättegångarna innebär det inte att ett byte av de översta politikerna kommer att ändra de illegala nätverk som finns i landet. Som Nordstrom skriver i sin bok:

The key officials may change, but the day-to-day running of the institutions – the people involved in the minutia of everyday political, security, legal, educational, and economic activities – remain largely unchanged, as do the habits and policies that guide them (2004, s. 149).

De som tidigare besuttit nyckelpositioner i en konflikt brukar kunna lyckas behålla sin kriminella status även efter konfliktens slut, och det är vanligt att dessa personer endast skiftar fokus och blir deltagare i ett annat illegalt nätverk. I Sydafrika, då rättegångarna inte resulterade i straff utan endast var en jakt på sanning, var det många som efter konfliktens slut valde att ägna sig åt kriminella aktiviteter som drog- och människohandel. På grund av detta är Sydafrika i dagsläget ett av världens mest kriminella länder. (Nordstrom, 2004, s. 149-152)

3.2.2 Angola

Eftersom import och export av varor fortsätter att gå samma väg som innan betyder det att även handel med illegala varor så som människohandel, vapensmuggling och droghandel fortsätter att strömma in och ut ur landet.

Lättillgängligheten till vapen kan anges som en av anledningarna till att ett inbördeskrig bröt ut i Angola på 1990-talet. Valet i Angola lyckades inte fullföljas 1992 på grund av att det innan valprocessen drogs igång inte hade skett än demilitarisering av de olika partierna. Detta ledde till att partiet UNITA hade möjlighet att göra en beväpnad revolt när de förlorade. (Paris, 2004, s. 66-67) Ifall skuggnätverken inte hade haft den utbredning som de haft i Angola är det rimligt att anta att valet hade fått ett mindre blodigt slut.

Angola befinner sig, efter många år utav inbördeskrig, mitt i skedet att försöka bygga upp en stabilare stat. De tre mest centrala aktörerna för att detta skall kunna ske fredligt är staten, det politiska partiet UNITA samt provinsen Cabinda ifrån vilken större delen av Angolas oljeproduktion kommer. Oljeproduktionen är en av Angolas främsta inkomst källor, och då det varit orsak för konflikt tidigare finns det en risk för att detta kan ske även i framtiden. (Nordstrom, 2004, s. 194) Det förekommer fortfarande ett ekonomiskt intresse kring oljeproduktionen både lokalt och internationellt som tidigare resulterat i negativa konsekvenser för befolkningen i Cabinda, och ifall freden i Angola skall lyckas hålla krävs det att de försöker föra en öppen politik som inte bygger på kriminell verksamhet.

3.2.3 Kongo och Sierra Leone

Liksom Sydafrika, Angola samt större delen av Afrika är Kongo och Sierra Leone länder som har rikligt med naturresurser. I Kongo har kampen om naturresurserna resulterat i en konflikt som involverar minst sex kringliggande stater, ett antal rebellgrupper samt koppling till ett flertal främst europeiska företag (Cuvelier – Raeymaekers, 2002, s. 7). En av de naturresurser som transporteras ut ur Kongo både legalt och illegalt är malmen koltan, som bland annat används i datorer och mobiltelefoner (Cuvelier – Raeymaekers, 2002, s. 5). I Sierra Leone är det diamanter som är den populäraste varan. Diamantsmugglingen i Sierra Leone tros att under 1990-talet ha legat på uppemot 500 miljoner dollar per år, då utanför statskassan. (Nordstrom, 2004, s. 108)

Smuggling är en komplicerad process som involverar ett flertal led. De tre huvudled som finns vid smuggling av naturresurser som koltan och diamanter är först och främst själva grovarbetet, då varan utbryts, därefter själva smuglandet av varan ut från landet, då den inte kan gå via statens skattesystem, och sist att via förfälskning få ut varan på världsmarknaden som laglig produkt. Mellan huvudleden finns ett flertal mellanled som håller ihop den avancerade processen. (Nordstrom, 2004, s. 123)

Det som gör smugglingen till en komplicerad del av skuggnätverken är att de som arbetar i alla dessa led är inte våldsamma, ensamma individer utan vanliga människor med familj och barn (Nordstrom, 2004, s. 124). Det är folk som arbetar med diamantsmuggling för att försörja sig, och deras roll är så liten att för dem upplevs det kanske inte ens som illegalt, som Nordstrom säger:

From interpersonal relations to illicit transactions, "smugglers" interact in social worlds that cross legal and illegal divides in ways that follow codes of conduct

and rules of behaviour as developed as those followed by people interacting within legally recognized institutions of a society (2004, s. 126).

Det är ett skuggnätverk som skapar konflikter, men det är även ett nätverk som är så pass etablerat att det håller sig kvar även i fredstid. Utan smuggling utav naturresurser, som diamanter i Sierra Leone, skulle ett flertal länders ekonomi kollapsa totalt.

Det beräknas att över 80 % av världens koltan resurser finns i Afrika, och av dessa finns 80 % i DRC (Cuvelier – Raeymaekers, 2002, s. 8). Det är flera transnationella företag som är inblandade i smuglingen av koltan, och på grund av att så pass stor andel av resurserna är lokaliserade i DRC är det konkurrens företagen emellan vem som skall ha vilken del av exporten (Cuvelier – Raeymaekers, 2002, s. 5-6). Ifall konflikten kring koltan skulle avstanna och en fredsbyggandeprocess skulle kunna inledas skulle det internationella intresset likväl finnas kvar och då förmodligen likväl de skuggnätverk som sköter smuglingen av koltan.

4 Avslutning

Vår granskning av skuggnätverken har visat att de är en del av de flesta av nutidens konflikter. Utan skuggnätverken skulle många konflikter inte ha möjlighet att pågå så länge som de har gjort, på grund av den ekonomiska sponsring som lokala konflikter kan få av aktörer utifrån. Även politiska aktörer har sin del i att konflikter förlängs eftersom att det är i denna miljö som de har möjlighet att tjäna mest pengar och ha mest inflytande. Korruptionen är utbredd och politiker i etablerade skuggnätverk behöver inte ens bry sig om vad befolkningen säger, så länge de lyckas tygla oppositionen. Utan skuggnätverken kan det förmodligen även argumenteras att många konflikter aldrig skulle ha lösts, då den ekonomiska sponsring som de för med sig med både kan stjälpas och hjälpa.

Vi tror inte att skuggnätverken kommer att försvinna totalt i framtiden. Det kommer alltid att finnas individer och grupper som inte är nöjda med hur staten styrs och vill ha mer än vad de kan få. Deras chans att bli så starka att de kan ta över ett helt land infinner sig när staten försvagas och nästan helt kollapsat. Då måste någon ta makten, och det är här som skuggnätverken ser sin möjlighet att tjäna pengar och få makt. Dessa skuggnätverk finns även här i Europa och Norden, men de syns mer eller mindre beroende på hur stark staten är. Som tidigare nämnts är vår bedömning att skuggnätverken är inte beroende av att befinna sig i en konflikt, de bara blomstrar där.

4.1 Rekommendationer

Vi vill gärna avsluta med att ha några sammanfattade rekommendationer om huruvida man ska få bukt med det här problemet. En del är inspiration från de texter vi har läst och en del kommer från våra egna tankar och idéer.

Först måste man få ut de aktörer som inte har i landet att göra. Det kan man åstadkomma genom att man i alla fall inte ger dem en legitim anledning att vara där. Är det en svag stat får man börja med att återuppbygga dess förmåga att säkra sitt eget territorium och sina egna gränser. De kan då på så sätt inte kontrollera landets naturresurser (S/2002/1146 Final report, 2002, s. 30). Staterna där de individer och nätverk finns som utför dessa nätverksaktiviteter måste ta sitt ansvar att sanktionera och agera mot skuggnätverken. Regeringar med jurisdiktion över nätverken bör anses som medbrottsliga när de inte försöker trycka tillbaka dem (S/2002/1146 Final report, 2002, s. 31).

Nu måste man snabbt återfå ett fungerande system med militär, underrättelse, rättssystem och så vidare. Se till att nya institutioner kan arbeta självständigt och

vara neutrala. Detta kräver internationell hjälp med ekonomiska donationer samt ett noga övervakande av processen (S/2002/1146 Final report, 2002, s. 30). Här är det också viktigt att försöka uppmuntra hela samhället att delta i arbetet och visa flyktingar att det kan vara säkert att flytta hem. Får att återfå en del av förtroendet måste man också få ett slut på straffriheten som i hög grad utnyttjas av högt uppsatta officerare och politiker.

Det är så pass många aktörer inblandade att det, ifall någon form utav förändring någonsin skall ske, är viktigt att varje inblandat led tar sitt ansvar och försöker att förändra situationen. En IPIS-Rapport (*International Peace Information Service*) av Cuvelier och Raeymaekers avslutas med ett antal rekommendationer till de inblandade aktörerna, vars syfte är att försöka nå ett fredsavtal samt att komma på ett sätt som främjar Kongo och dess befolkning istället för att leda till krig och förstörelse. De flesta av dessa rekommendationer kan appliceras på situationer som exemplifierats i Sydafrika, Angola samt Sierra Leone likväl.

FN: s säkerhetsråd uppmanas att temporärt förbjuda import och export av koltan och andra naturresurser från konfliktdrabbade platser, samt att upprätta en övervakningsprocess som granskar konfliktreligionernas handel och tar till åtgärder ifall någon bryter mot förbudet. Europeiska länder uppmanas att undersöka företag och länder involverade i handel av konfliktdrabbade naturresurser, granska suspekta banker och försäkringsbolag samt skaffa striktare nationella övervakningsprocesser (Cuvelier – Raeymaekers, 2002, s. 25). Detta är rekommendationer som kan knytas till Sydafrikas droghandel och människohandel samt Sierra Leones diamantsmuggling. Även om det är viktigt att dokumentera exporten av smuggelgods är det tiofalt så viktigt att ha ett övervakningssystem över importen, eftersom det är de europeiska företagen och bankerna som har maktpositionen. Till exempel är Kimberleyprocessen ett steg i rätt riktning då man i detta fall försöker stoppa handeln och spridningen av konfliktrelaterade diamanter genom att skapa ett internationellt certifikatsystem för handel med oslipade diamanter. På så sätt ska man försöka kontrollera diamanternas ursprung (Rogers, 2006, s. 270).

Specifikt för koltan ges en rekommendation till högteknologiindustrin om att företag som Ericsson och Nokia skall försäkra sig om att det material de får in inte härstammar från konfliktinvolverade parter, samt att konsumentorganisationer skall öka konsumenters medvetenhet om potentiell koppling mellan vardagsapparater och fortskridandet av kriget i Kongo (Cuvelier – Raeymaekers, 2002, s. 26). Även dessa rekommendationer kan appliceras i större skala, återigen i koppling till diamantsmuggling.

5 Referenser

- Cuvelier, Jeroen - Raeymaekers, Tim, 2002. "European companies and the coltan trade: supporting the war economy in DRC" An IPIS Report, 14-01-2002.
- Kaldor, Mary, 1999. *Nya och gamla krig – Organiserat våld under globaliseringens era*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.
- Maconachie, Roy – Binns, Tony, 2007. "Beyond the resource curse? Diamond mining, development and post-conflict reconstruction in Sierra Leone", *Resources Policy* vol. 32, nr 3, s. 104-115. <http://elin.lub.lu.se.ludwig.lub.lu.se/elin?func=record&resid=864bf0f646e8d1448ad7d07243015d66&lang=se&query=all%3Amaconachie&start=2&sessionId=324915A17D704984B8DBA7AA40E09723&orgFunc=basicSearch&ftxtOnly=&sdi=>
- Nordstrom, Carolyn, 2004. *Shadows of War – Violence, power, and international profiteering in the twenty-first century*. London: University of California Press.
- Nordstrom, Carolyn, 2000. "Shadows and Sovereigns", *Theory Culture Society* vol. 17, nr 35, s. 35-54. <http://tcs.sagepub.com/cgi/content/abstract/17/4/35>
- Panić, Mića, 2005. "Reconstruction, development and sustainable peace: a unified programme for post-conflict countries", UN Committee for Development Policy. <http://www.un.org/esa/policy/devplan/cdp2005plen14final.pdf>
- Paris, Roland, 2004. *At Wars End*. Cambridge: University press (E-bok)
- Reno, William, 2000. "Clandestine economies, violence and states in Africa", *Journal of International Affairs* vol. 53, nr 2, s. 233-260. <http://proquest.umi.com.ludwig.lub.lu.se/pqdweb?index=0&did=53372698&SearchMode=1&sid=1&Fmt=6&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1199913716&clientId=53681>
- Rogers, Elizabeth J. A., 2006. "Conflict diamonds – Certification and corruption: a case study of Sierra Leone", *Journal of Financial Crime* vol. 13, nr. 3, s. 267-276. <http://elin.lub.lu.se.ludwig.lub.lu.se/elin?func=record&tocRecNo=1&query=0a3287acb8af9108d47883f551d4f285&collection=ejor&lang=se&start=0>
- Ross, Michael, 2004. "What do we know about natural resources and civil war?", *Journal of Peace Research* vol. 41, nr 3, s. 337-356. <http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/ross/whatdoweknow.pdf>
- S/2002/1146 "Final report of the Panel of Experts on the Illegal Exploitation of Natural Resources and Other Forms of Wealth of the Democratic Republic of the Congo". FN 2002. <http://www.un.dk/doc/S20021146.pdf>
- Sieff, Michelle – Vinjamuri Wright, Leslie, 1999. "Reconciling order and justice? New institutional solutions in post-conflict states" *Journal of International*

Affairs Spring 1999.
bin/linker/ebsco_local?2237263

[http://elin.lub.lu.se.ludwig.lub.lu.se/cgi-](http://elin.lub.lu.se.ludwig.lub.lu.se/cgi-bin/linker/ebsco_local?2237263)